

ADIPOKINY

© Biochemický ústav LF MU (V.P.) 2010

Adipokiny (adipocytokiny):

TNF α	v adipocyty 1993
leptin	1994
resistin	2001
adiponektin	1996
adipsin	1988
visfatin	2005

JINÉ REGULAČNÍ PEPTIDY/BÍLKOVINY:

ghrelin 1999
PYY
NPY
AGRP

Adipokiny (1):

= proteiny secernované (a syntezované) adipocyty
(a také v tukové tkáni obsaženými makrofágy a pre-adipocyty !)
Chemické mediátory, vytvářené bílou tukovou tkání.

Patří sem: cytokiny,
                    růstové faktory,
                    enzymy a hormony

Funkce zahrnují: regulaci chuti a energetické rovnováhy,
                            imunitu,
                            citlivost k inzulinu,
                            angiogenezi,
                            zánět a odpověď akutní fáze,
                            krevní tlak,
                            metabolismus lipidů
                            a homeostázu

Adipokiny (2):

cytokiny = obecný název pro velký počet malých bílkovin, které mají stimulační/inhibiční vliv na proliferaci, diferenciaci a funkci buněk imunitního systému

Adipokiny (3):

PAI-1 = inhibitor aktivátoru plasminogenu, inhibuje fibrinolytický systém.

Zároveň je proteinem akutní fáze a adipokinem.

TNF α = tumor necrosis factor alpha, cytokin vytvářený mnoha typy leukocytů.

(Název: ve tkáňových kulturách schopný zabíjet tumorové buňky). Modifikuje odpověď mnoha buněk, vyvolává zánět. Je zahrnut do řady chronických zánětlivých procesů, včetně srdečních koronárních onemocnění a IR.

Je rovněž adipokinem a má vztah k tvorbě některých dalších cytokinů a adipokinů.

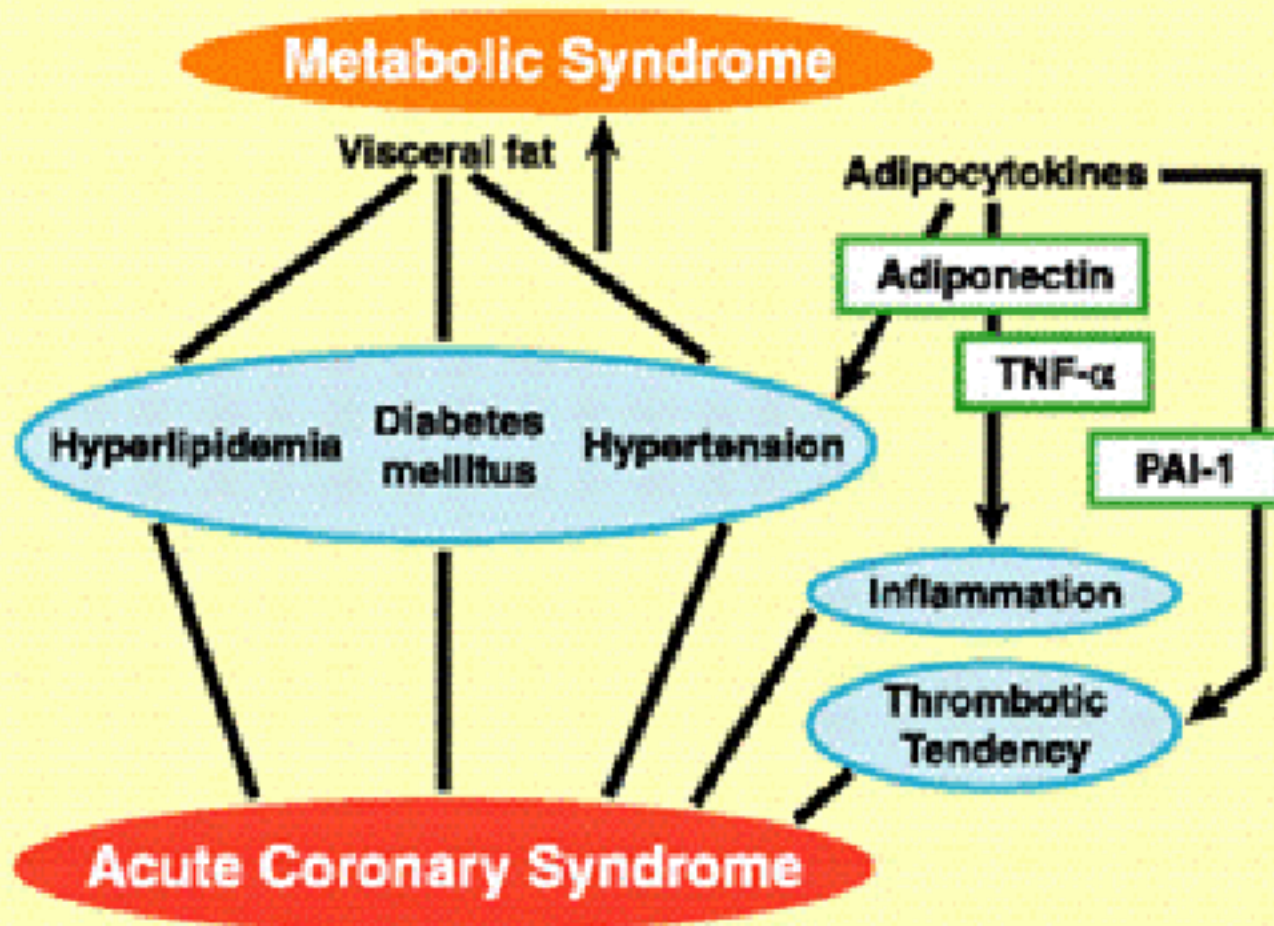
Adipokiny a insulinová resistence (IR):

resistin + TNF α $\rightarrow$ **zv.** IR

leptin + adiponektin $\rightarrow$ **sn.** IR

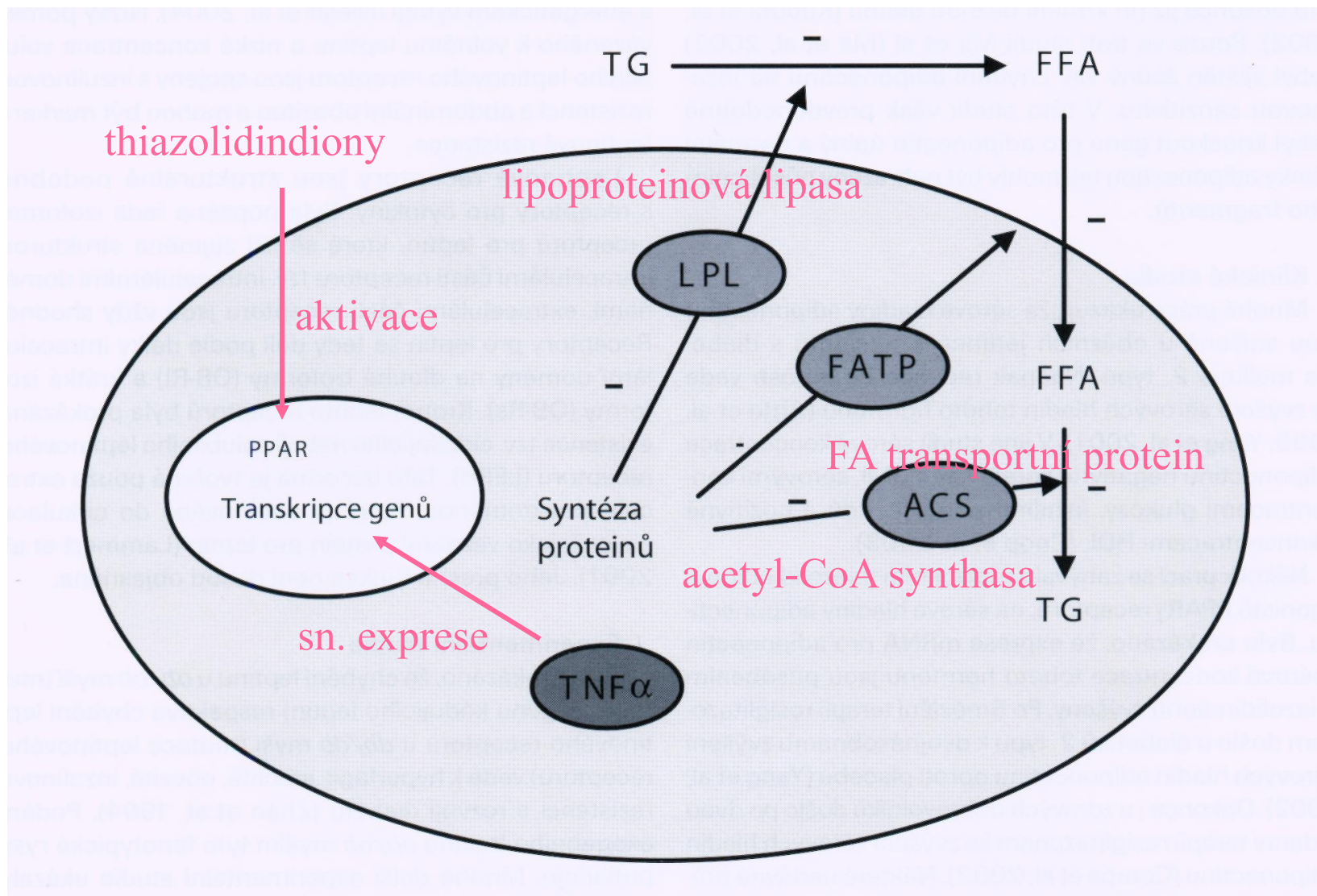
zv. = zvýšen/í

sn. = snížen/í

Působení TNF α :

sn. exprese řady genů pro enzymy → sn. lipogenese v tukové tkáni

PPAR = receptory aktivované peroxizomovými proliferátory

Peroxisom (1) :

organela v cytoplasmě živočišných buněk – jednoduchá membrána, 200-500 nm v průměru
v zásobních tkáních rostlin „glyoxisom“ (podle glyoxalátového cyklu)

detoxikační schopnosti, lokalizace reakcí, které by jinak mohly být buňce nebezpečné

obsahují oxidasy (cca 60 monooxygenas a oxidas), odnímají vodík z různých substrátů a váží jej na dikyslík za tvorby H_2O_2

peroxid odbourávají peroxidasami ($\rightarrow$ název „peroxisom“) a katalasami

katalasy ($2 H_2O_2 \rightarrow 2 H_2O + O_2$) mají tak vysokou koncentraci, že vytvářejí v peroxisomech krystalové shluky

Peroxisom (2) :

metabolizují mastné kyseliny, ethanol, mnohá xenobiotika a zčásti syntezují plasmalogeny (pro myelinový obal v nervové tkáni)

PPAR = „receptory aktivované peroxisomovými proliferátory“
název je historický (ze studia hlodavců), u člověka svým obsahem nedává smysl

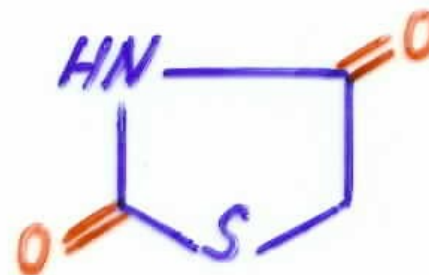
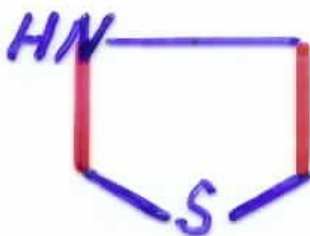
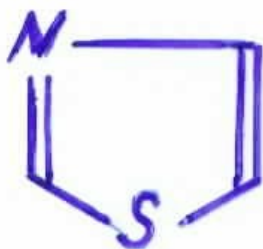
Receptory „PPAR“

= nukleární receptory

= transkripční faktory (ovlivňují expresi genů, kódujících řadu působků: enzymů, regulačních bílkovin, ...)

takto regulují i zánět, sklon k nádorovému bujení, imunitu, IR, ...

jejich prostřednictvím působí fibráty (hypolipidemika)
a thiazolidindiony (inzulin-senzitizující léky)

thiazol.idin.diony

= agonisté „**peroxisome proliferator-activated receptor γ** “⁺⁾
(PPAR) stimulují expresi genu adiponektinu

⁺⁾ „**receptor aktivovaný peroxisomovým proliferátorem**“ – nukleární receptor,
transkripční faktor

LEPTIN

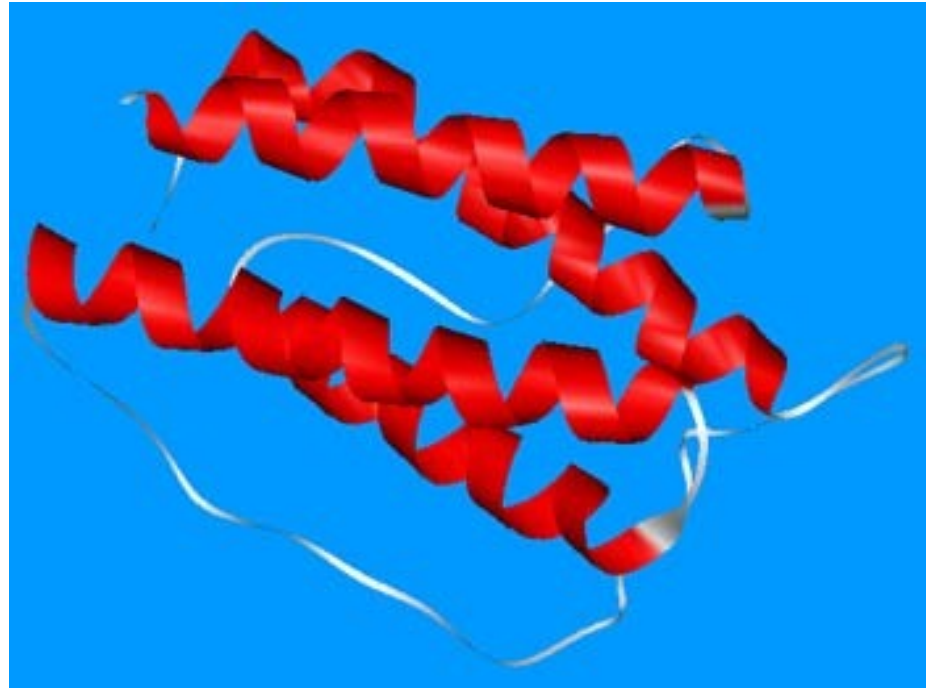
Leptin (1994)

λεπτος = tenký → „štíhlý“

vs. leptinová resistance !

Leptin

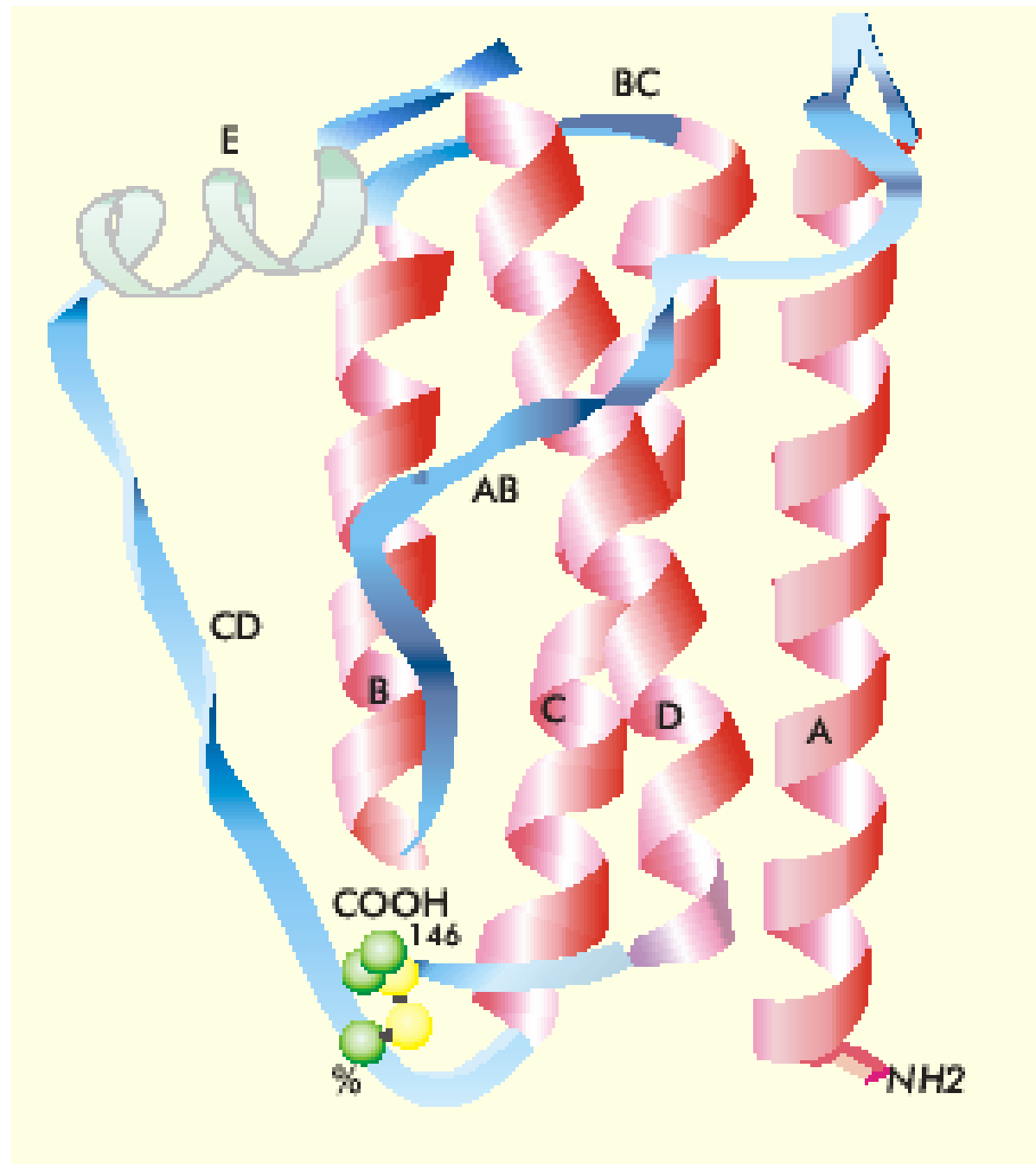

$M_r = 16.000$

původ: diferencované adipocyty
(fundus žaludku,
kosterní sval, játra,
placenta, ...)

- info o množství skladované energie v adipocytech
→ hypothalamus

Leptin

Leptin

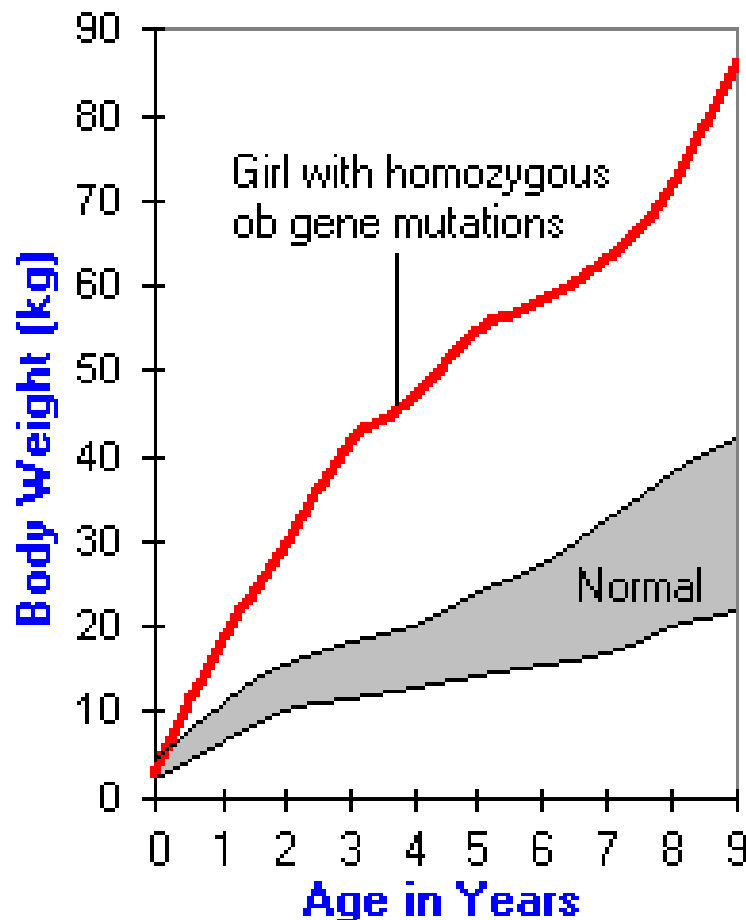

ob – gen: ob/ob mutace a normální myš

Deficit leptinu (ob-gen):

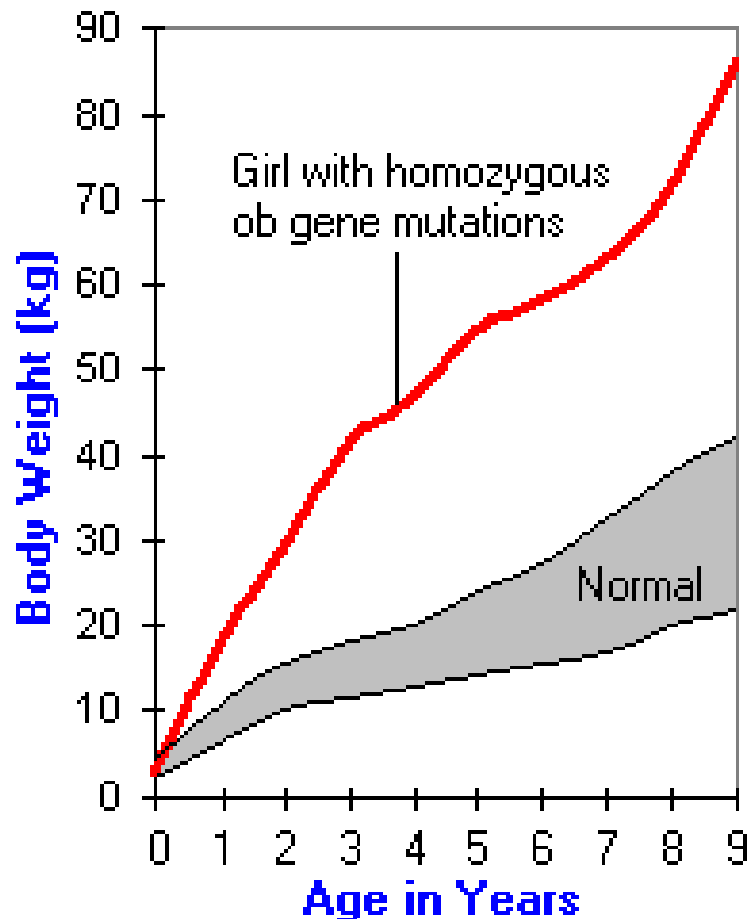
heterozygotní mutace leptinového genu → IR a hyperlipidemie

homozygotní mutace → ... zv. tělesné hmotnosti:

Adapted from Considine, et al.,
New Eng J Med 334:292, 1996.

Leptin jako lék:

Adapted from Considine, et al.,
New Eng J Med 334:292, 1996.

94,5 kg z toho 55,9 kg tuk

1 rok: denně inj.
rekombinantního
lidského leptinu

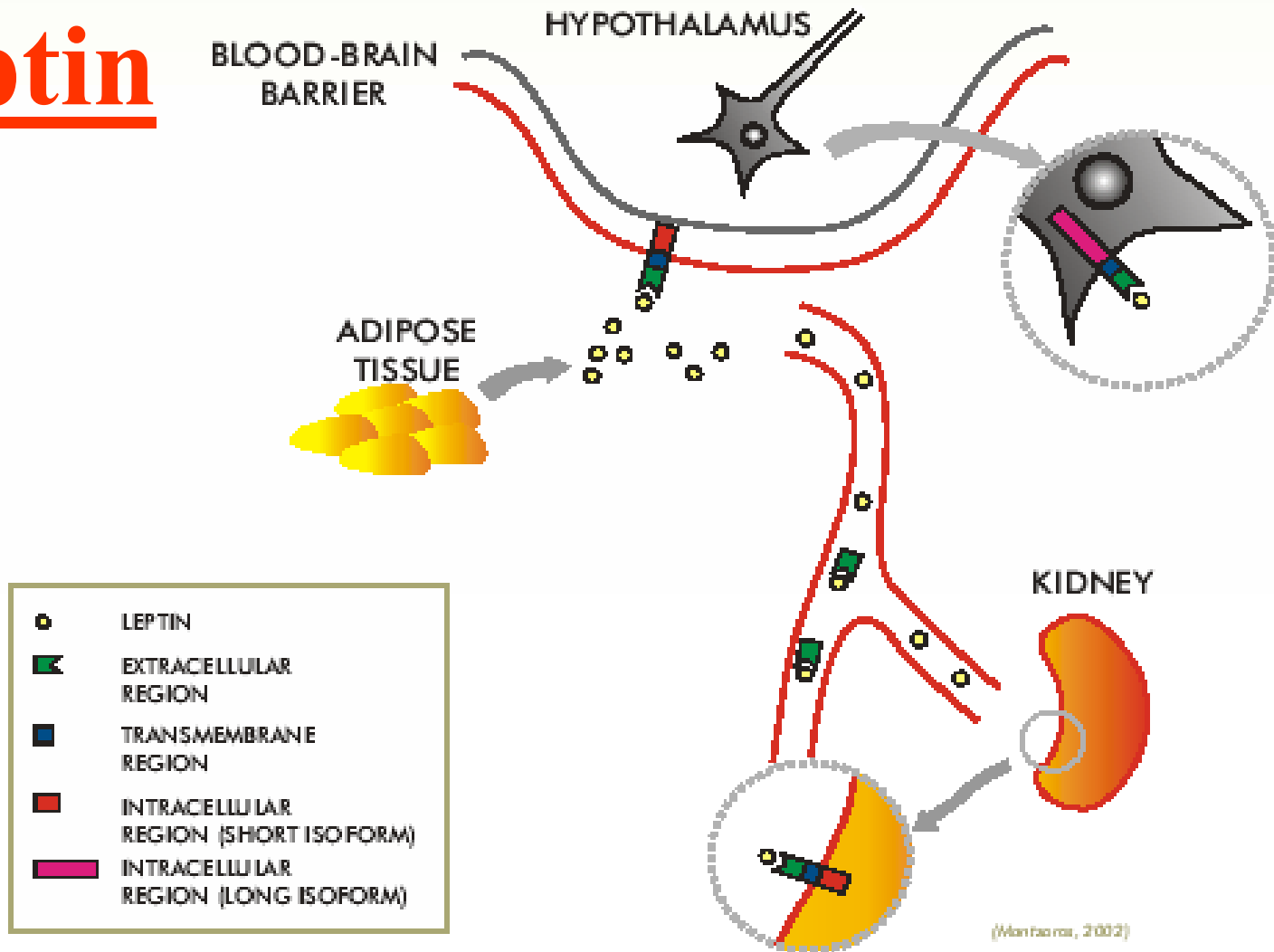
- - 16,4 kg tuku
- redukce chuti na jídlo
- vytvořily se antileptinové protilátky (bez interference s účinkem hormonu!)
- (u heterozygotů nebylo takto dosaženo redukce hmotnosti)

Plodnost jedince:

- **nedostatečná produkce leptinu → neplodnost**
- **leptin je spojkou mezi tukovou tkání, hypothalamem a reprodukčním systémem („ukazuje, zda je dostatek energie pro reprodukci“)**
- **leptin potlačuje neuropeptid Y („NPY“)**
→ **snižuje účinek gonadotropinů**

**(infertilita u mentální anorexie,
u žen v koncentračních táborech ...
muž ?)**

Leptin

P-leptin: volný + vázaný na solubilní receptor (část buněčného receptoru).
Účinek vazbou na transmembránovou část receptoru ve tkáních (hypothalamus, ovarium, ..), intracelulární část receptoru (červeně) může být různé délky. 21

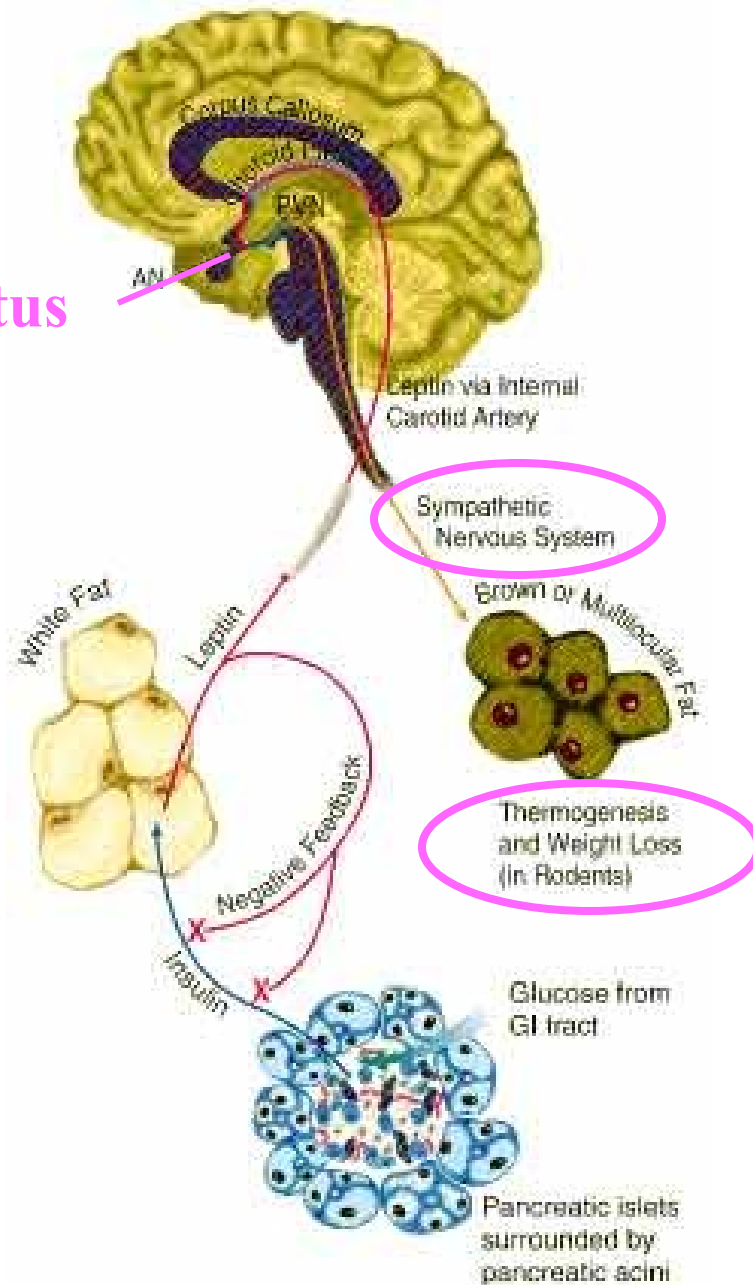
Leptinová resistance:

- sn. citlivosti vůči leptinu:
  1. saturace transportu přes hematoencefalickou bariéru
  2. abnormality v rozsahu aktivace leptinového receptoru a/nebo přenosu signálu
- leptinová resistance:
= sn. koncentrace rozpustného receptoru + sn. frakce vázaného leptinu.
Leptinová resistance je nověji řazena k metab. syndromu

zkratky: **zv.** = zvýšen, zvýšení
sn. = snížen, snížení

Leptin

nucleus arcuatus

β_3 -adrenoreceptor
metabolismus,
relaxace střeva,
vasodilatace,
exprese genů zasahujících
do regulace hmotnosti

Termogeneze (Landsberger):

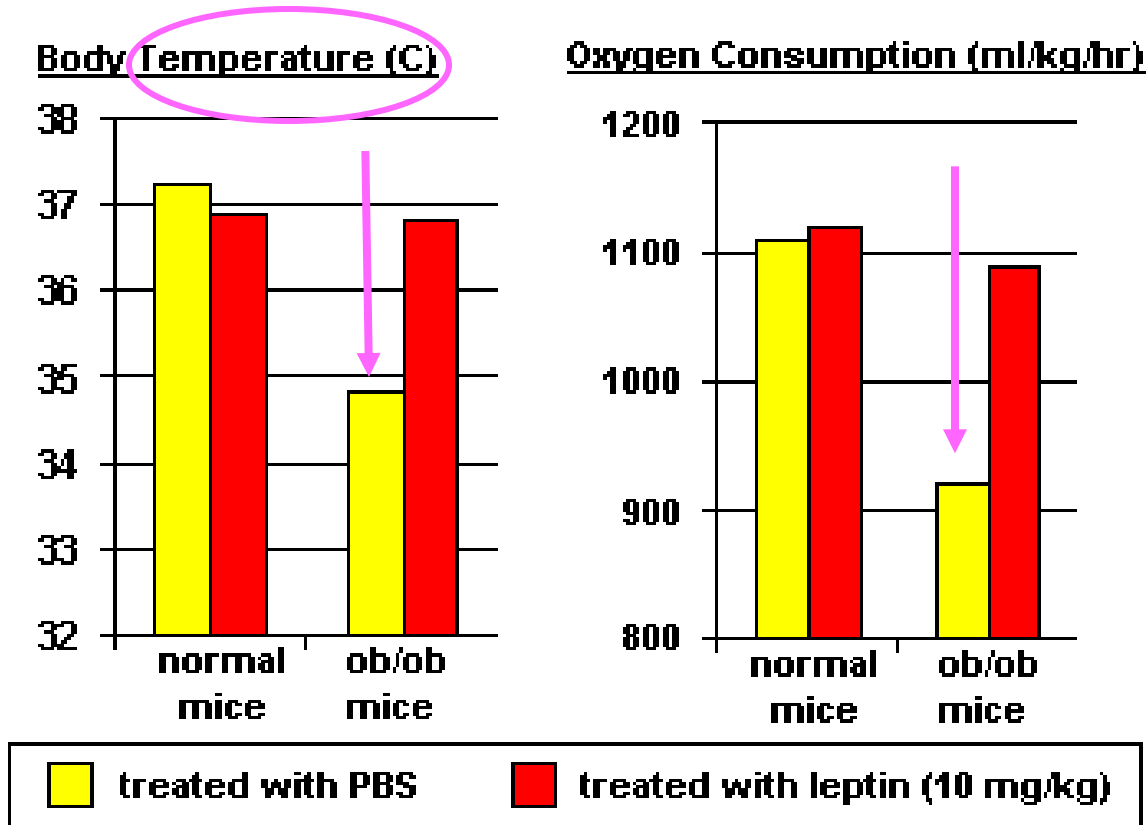
zv. IR + zv. tonu sympatiku → termogeneze
(hnědá tuková tkáň)

tvorba tepla brání ukládání nadbytku energie
ve formě tukové tkáně

překročení kapacity termogeneze → obezita + zv. IR

Leptin a metabolismus:

(Adapted from Pellymounter et al., Science 269:540, 1995)

zkratka: PBS = phosphate buffered saline [fosfeit bafəd seili:n/seilain]
fyziologický roztok tlumený fosfátem

Leptin

```
graph TD; Leptin[Leptin] --> ZV[ZV.]; Leptin --> Sn[Sn.]; ZV --- ZV_list["glukokortikoidy<br/>insulin<br/>TNF-α, IL-1"]; Sn --- Sn_list["katecholaminy<br/>T3 / T4<br/>cAMP<br/>androgeny"]
```

ZV.

glukokortikoidy

insulin

TNF- α , IL-1

Sn.

katecholaminy

T3 / T4

cAMP

androgeny

Leptin v CSF:

- na rozdíl od plasmy je jen nepatrně zvýšen u obézních
- poměr CSF-leptin / P-leptin se logaritmicky snižuje s narůstajícím BMI

zkratka: CSF = cerebrospinal fluid [seribrə spainl],
mozkomíšní mok

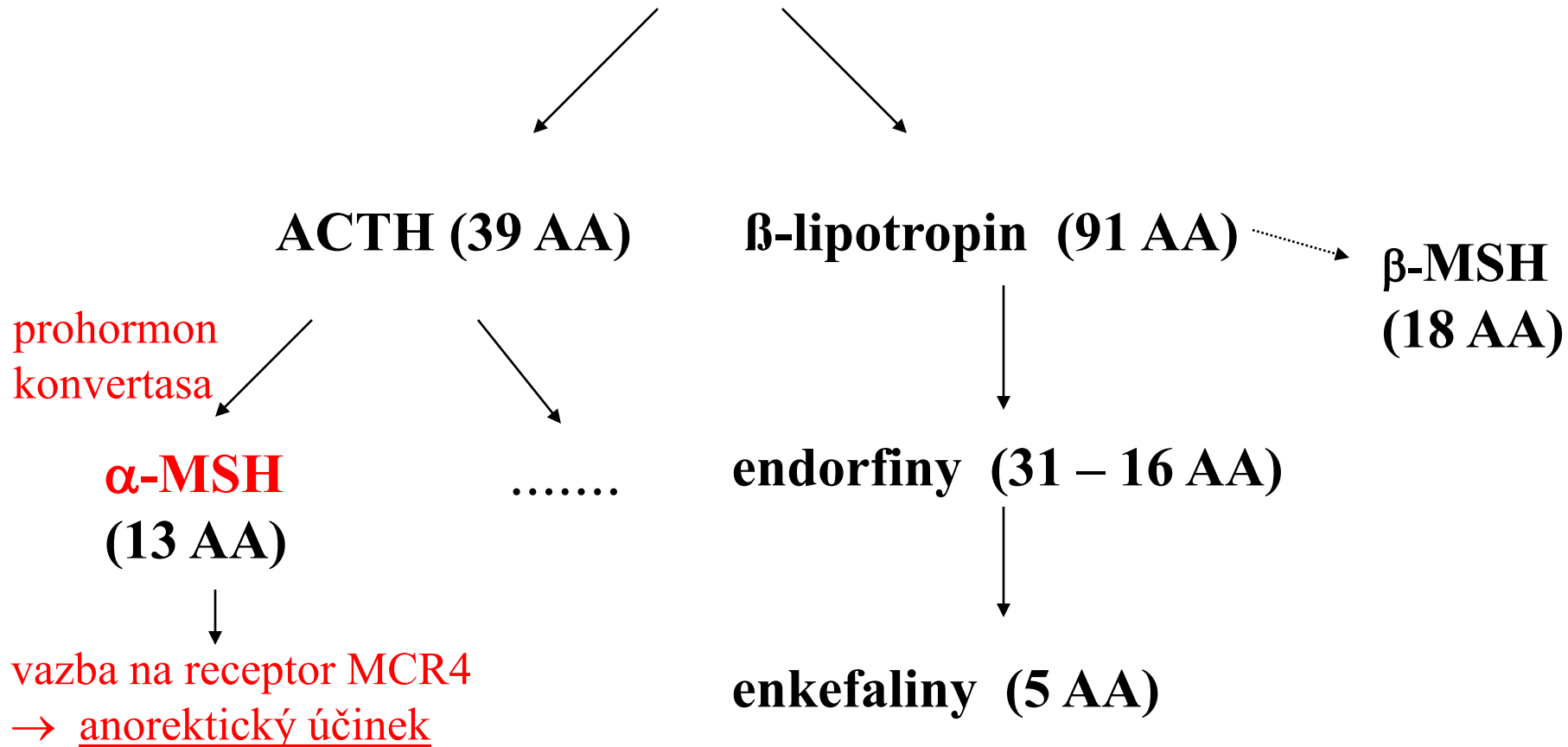
Tvorba leptinu :

- tvorba leptinu je primárně regulována změnami vyvolanými inzulinem v metabolismu adipocytů
- příjem tuku a Fru nezvyšuje sekreci insulinu → tato forma úhrady energie zv. příjem energie a zv. přírůstek hmotnosti
- nedostatečná produkce leptinu → neplodnost

- IR a abdominální obezita → nízké koncentrace rozpustného leptinového receptoru → sn. poměr vázaný/volný leptin
- u srdečních, déle trvajících vad:
zv. P-leptinu + jeho solubilního receptoru → kardiální kachexie
- jaterní cirhoza:
zv. P-leptinu, ale nezměněn solubilní receptor

POMC - štěpení podporuje leptin :

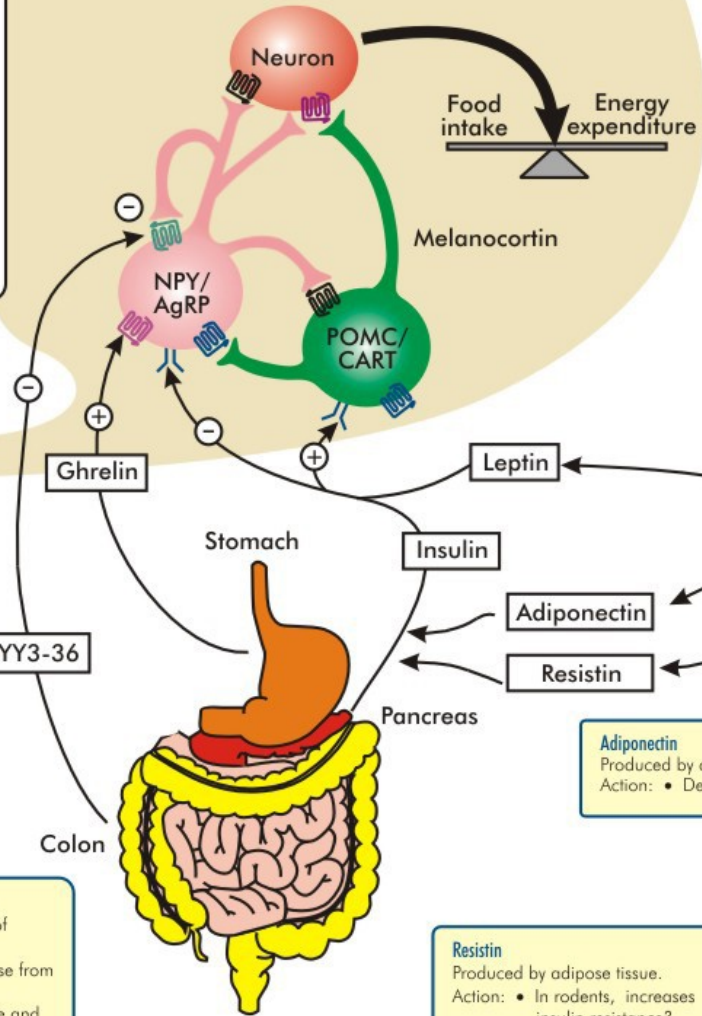
pro-opio.melano.kortin (285 AA)

Hypothalamus

NPY / AgRP orexigenní POMC / CART anorektické

- Melanocortin receptor (MC4R) (blocked by AgRP)
- Ghrelin receptor
- NPY/Peptide YY3-36 receptor Y2R
- Melanocortin receptor (MC3R)
- NPY receptor Y1R
- Leptin receptor or insulin receptor

Leptin
Produced by white adipose tissue. Conveys information to the hypothalamus on the amount of energy stored in fat
Actions:

- Suppresses appetite
- Affects energy expenditure
- Regulates neuroendocrine function and metabolism

Ghrelin
Produced by the stomach. Conveys information to the hypothalamus.
Actions:

- Stimulates appetite, enhances use of carbohydrates and reduces fat utilization, increases gastric motility and acid secretion and reduces locomotor activity.

Peptide YY3-36
Produced in the intestine in response to the presence of food. Conveys information to the hypothalamus
Action:

- Suppresses appetite

Insulin
Produced by the beta cells of the Islets of Langerhans of the pancreas.
Actions:

- Promotes transport of glucose from the circulation into tissues
- Stimulates uptake of glucose and deposition of glycogen in the liver
- Decreases release of glucose by the liver
- Decreases food intake and increases energy expenditure acting in the hypothalamus

Adiponectin
Produced by adipose tissue.
Action:

- Decreases insulin resistance

Resistin
Produced by adipose tissue.
Action:

- In rodents, increases insulin resistance?
- Action in humans not established

Provided by Diagnostic Systems Laboratories, Inc.

<http://www.leptin-kits.com>

Gale, S.M., Casaracane, V.D. and Mantzoros, C.S. Energy Homeostasis, Obesity and Eating Disorders: Recent advance in Endocrinology. J. Nutr. 134, 295-298, 2004
© American Society for Nutritional Sciences; reproduced with permission from The Journal of Nutrition.

ADIPONEKTIN

Adiponektin:

(1996)

$M_r = 30.000$

původ: adipocyty

struktura: N-terminální doména ~ kolagen

C-terminální globulární doména ~ C1q složku
komplementu

(homo)trimery i vyšší oligomerní struktury

– spojení kolagenu podobnými částmi

Adiponektin:

DM1

Increased serum adiponectin:

- Anorexia nervosa
- Type-I diabetes
- Chronic renal failure

DM2

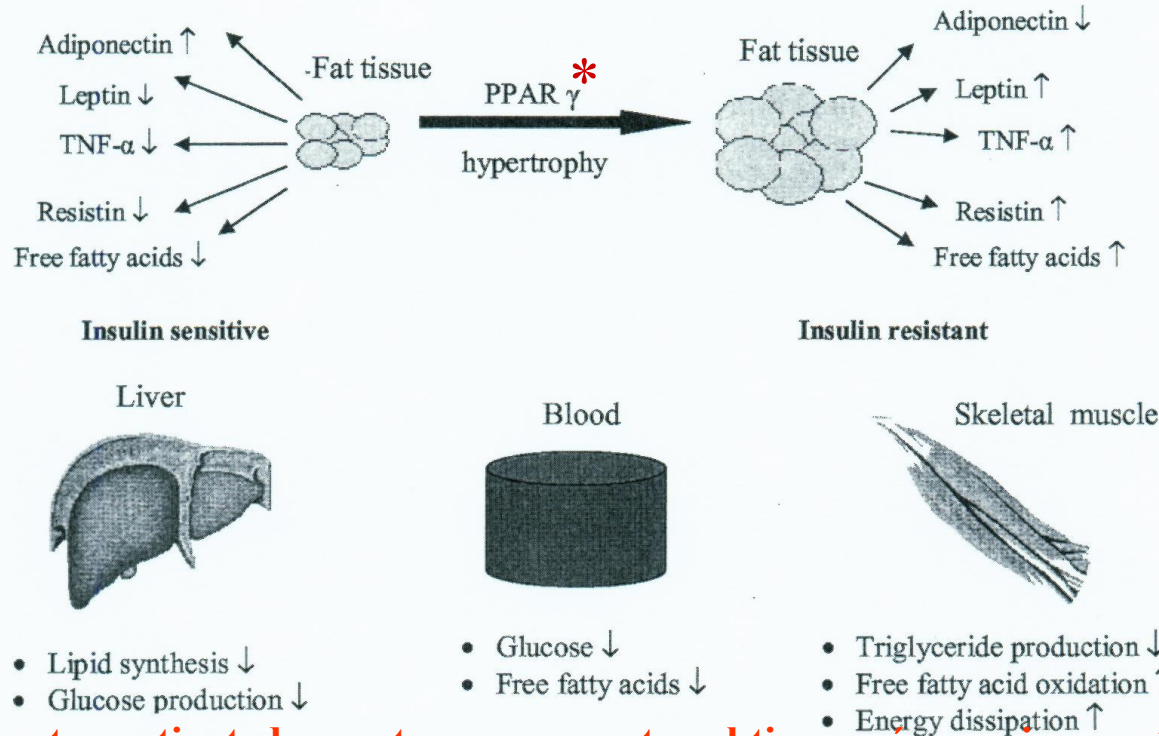
Decreased serum adiponectin:

- Type-II diabetes
- Coronary artery disease

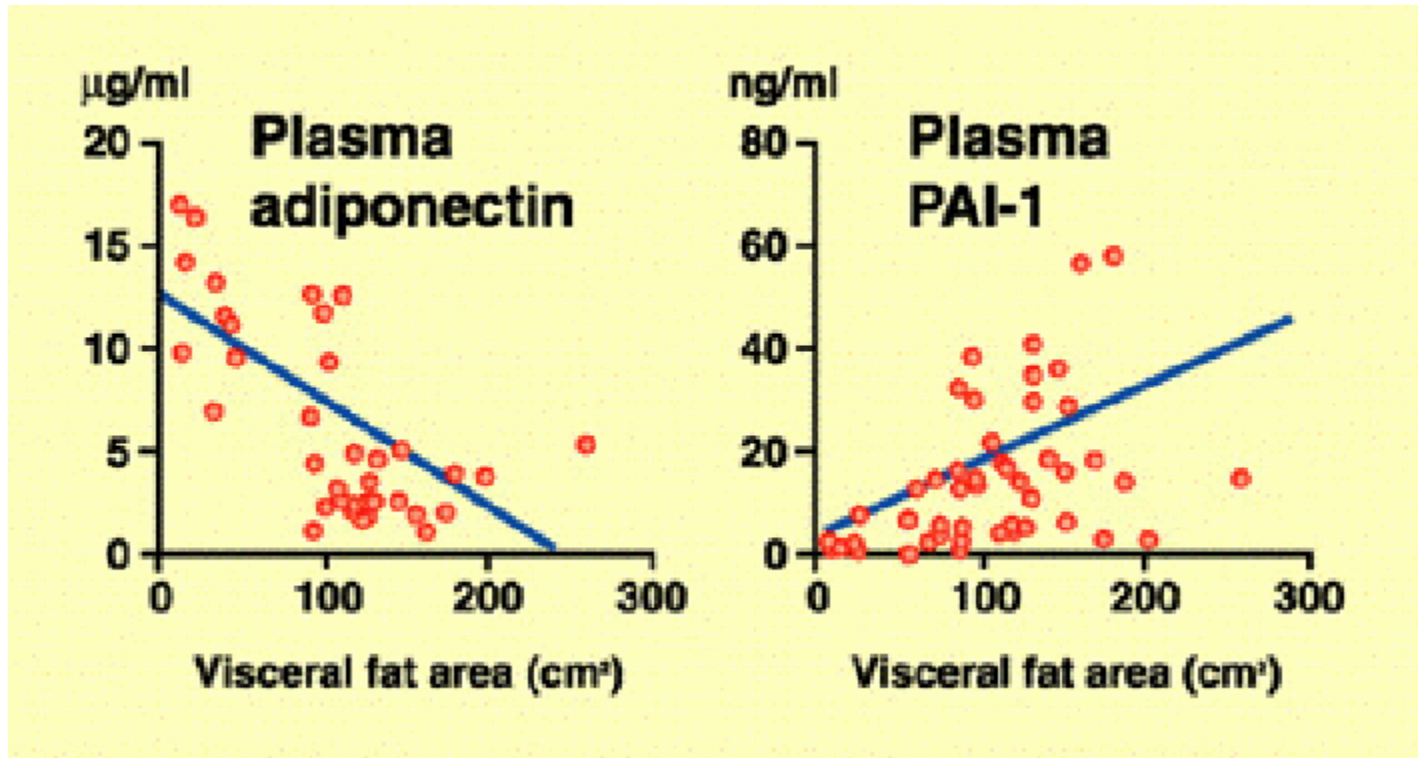
Normal

Obesity

Adiponektin vs. ostatní adipokiny:

*peroxisome proliferator-activated receptor γ = receptor aktivovaný peroxisomovým proliferátorem (transkripční faktor)

pokles adiponektinu
vs. ostatní adipokiny !

pokles přeměny
plasminogenu
→ zv. koagulace

PAI = inhibitor aktivátoru plasminogenu
Plasminogen → plasmin (= fibrinolysin)

- negativní korelace mezi obezitou a adiponektinem
- sn. adiponektin → IR + hyperinsulinémie (DM2 má sn. adiponektin)
- thiazolidinony → antidiabetika (zv. adiponektin u IR pacientů)
= PPAR γ agonisté (jaderný receptor pro hormony) → stimulace exprese genu pro adiponektin
- **Malé adipocyty:** vylučují „insulin zcitlivující hormon“, adiponektin, leptin, ...
Velké adipocyty: sn. „insulin zcitlivující hormon“, zv. „insulin resistantní hormon“ → IR + obezita

- **účinek: sn. syntézy lipidů a Glc v játrech → sn. glykémie, sn. FA. adiponektin zlepšuje katabolismus FA**
- **naopak: TNF α sn. produkci adiponektinu (thiazolidindiony ruší tento inhibiční vliv)**
- **budoucnost: prevence vaskulárního poškození a časných příhod u arteriosklerotických procesů**

RESISTIN

Resistin: (2001)

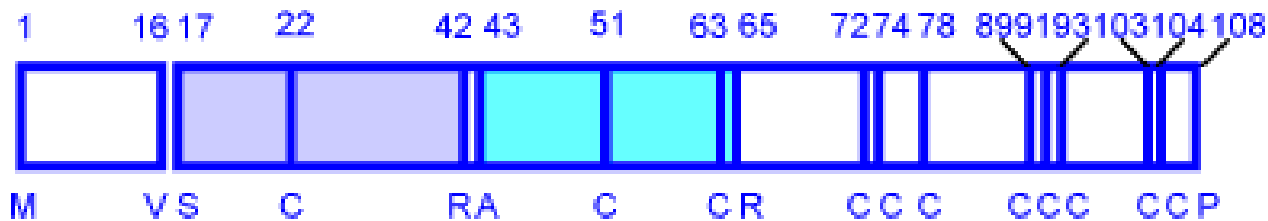
$M_r = 12.500$

92 AA

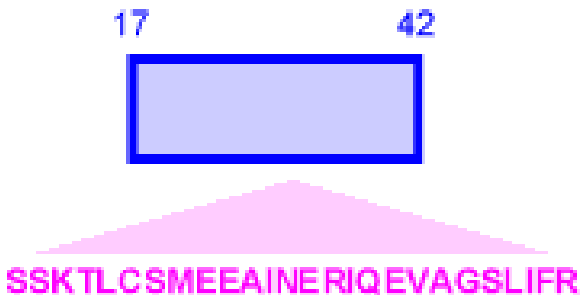
(jako monomer)

108 AA = „prepeptid“:

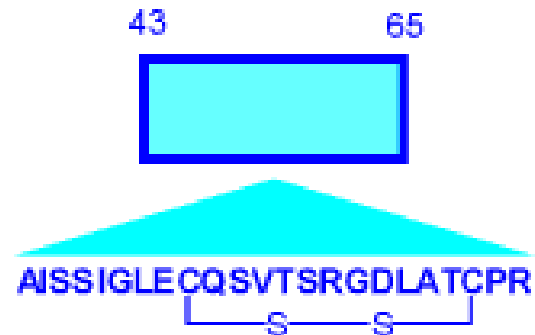
Resistin (Human)

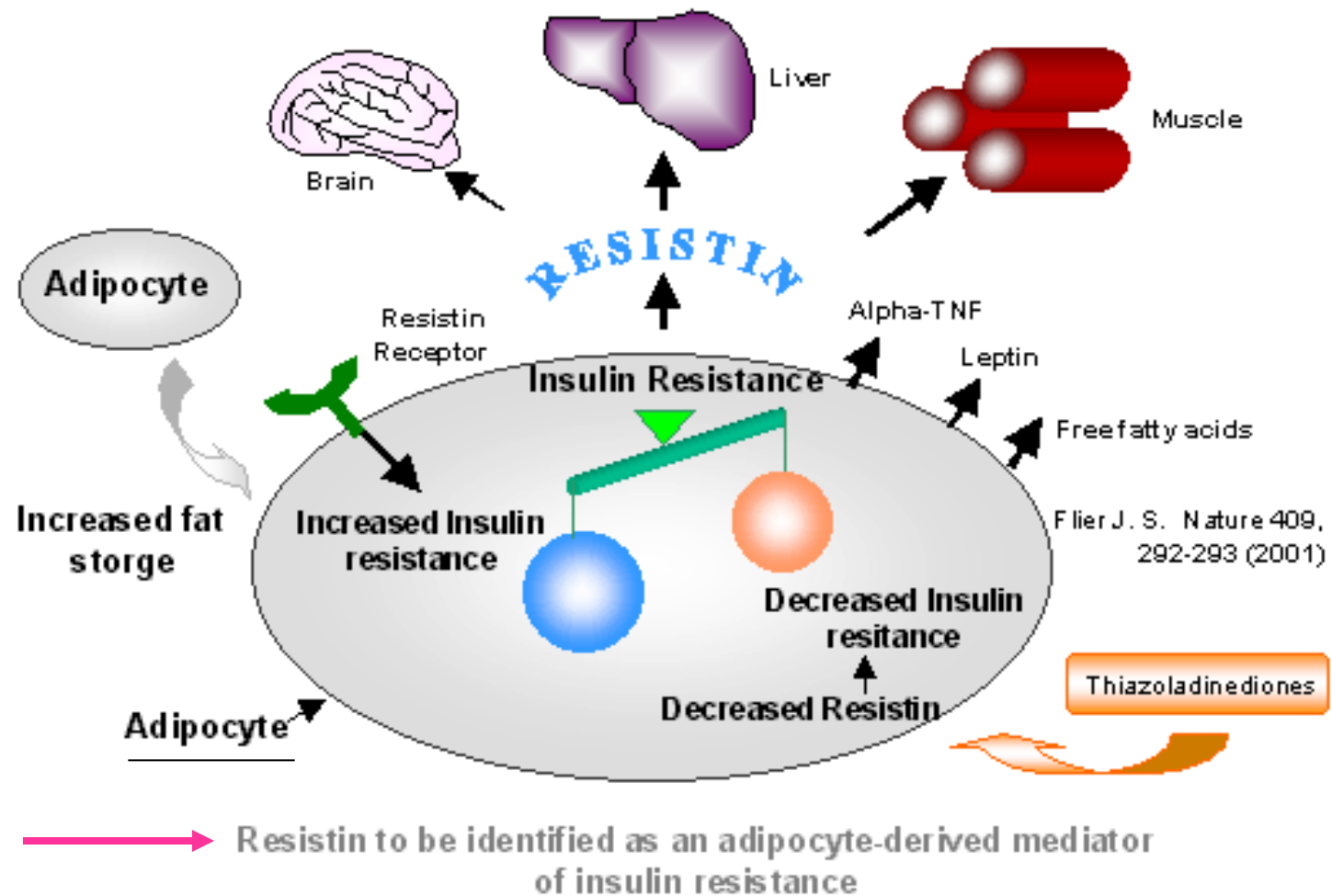
Resistin (17-42) (Human)

Resistin (43-65) (Human)

Účinek resistinu:

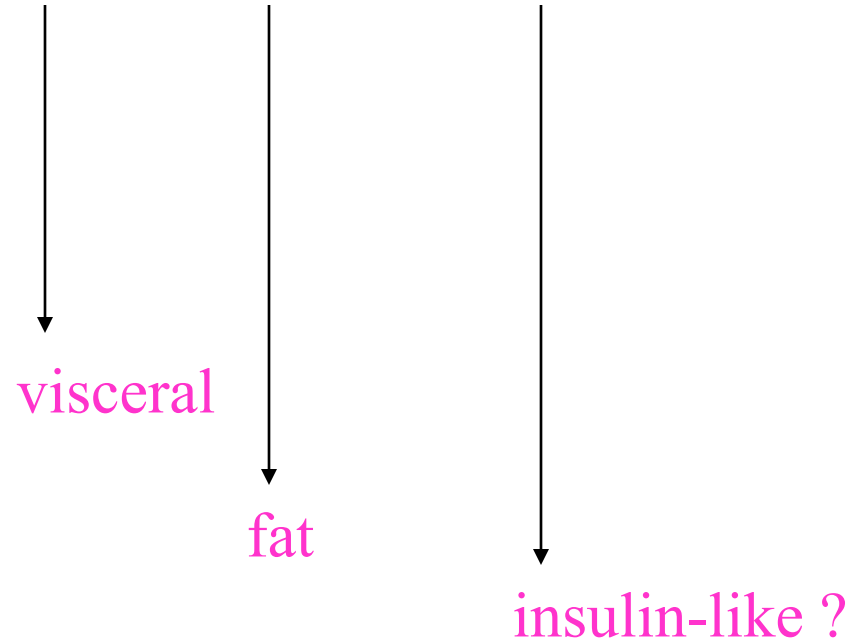

- 92 AA, ale P-resistin je dimer (1 disulfidový můstek)
- účinek: inj. → sn. Glc tolerance,
sn. účinku insulínu (protilátky vůči resistinu
zv. účinek insulínu)
- thiazolidindiony sn. tvorbu resistinu v adipocytech
→ terapie DM2
- fyziologická role resistinu u člověka není známa
u obezity a IR je poněkud rozporná:
P-resistin není signifikantním prediktorem IR u člověka
- resistin je tvořen v preadipocytech, ale je sotva prokazatelný
ve zralých adipocytech, je vytvářen v monocytech (zánět)

VISEFATIN

VISEFATIN

VISFATIN (2005):

- **tvořen viscerální tukovou tkání**
- **váže se na insulinové receptory**
- **koncentrace visfatinu je úměrná viscerálnímu tuku**

